

MACHINEVEILIGHEID IS JURIDISCH MIJNENVELD

Veiligheidsspecialist Pilz en advocatenkantoor Van Diepen Van der Kroef organiseerden in juni een rondetafelconferentie over de juridische aspecten rond machineveiligheid. Een mijnenveld, zo blijkt. Hoe zijn bijvoorbeeld de verantwoordelijkheden verdeeld over eindgebruiker en machinebouwer? En waar liggen de grenzen van die verantwoordelijkheid?

Tekst Jeroen Akkermans Foto BigstockPhoto

► "Mensen zijn tot alles in staat", zegt ing. Martijn Drost. Ter illustratie toont de teamleider consultancy bij Pilz een berucht YouTube-filmpje. Een corpulente man zet daarin zijn achterwerk op een kopieerapparaat en drukt af. Het robuust ogende gevaarte weet nog net een foto te maken, maar bezwijkt spoedig onder het gewicht van de kantoorclerk, die er voor driekwart in verdwijnt en zonder hulp niet zal loskomen. "Hiervoor moet je je klanten moeten behoeden", aldus een lachende Drost. "Maar er zijn natuurlijk grenzen en gradaties." Waar die grenzen en gradaties precies liggen, is onderwerp van voortdurend debat, zo blijkt ook tijdens deze conferentie.

Waarschuwingsplicht

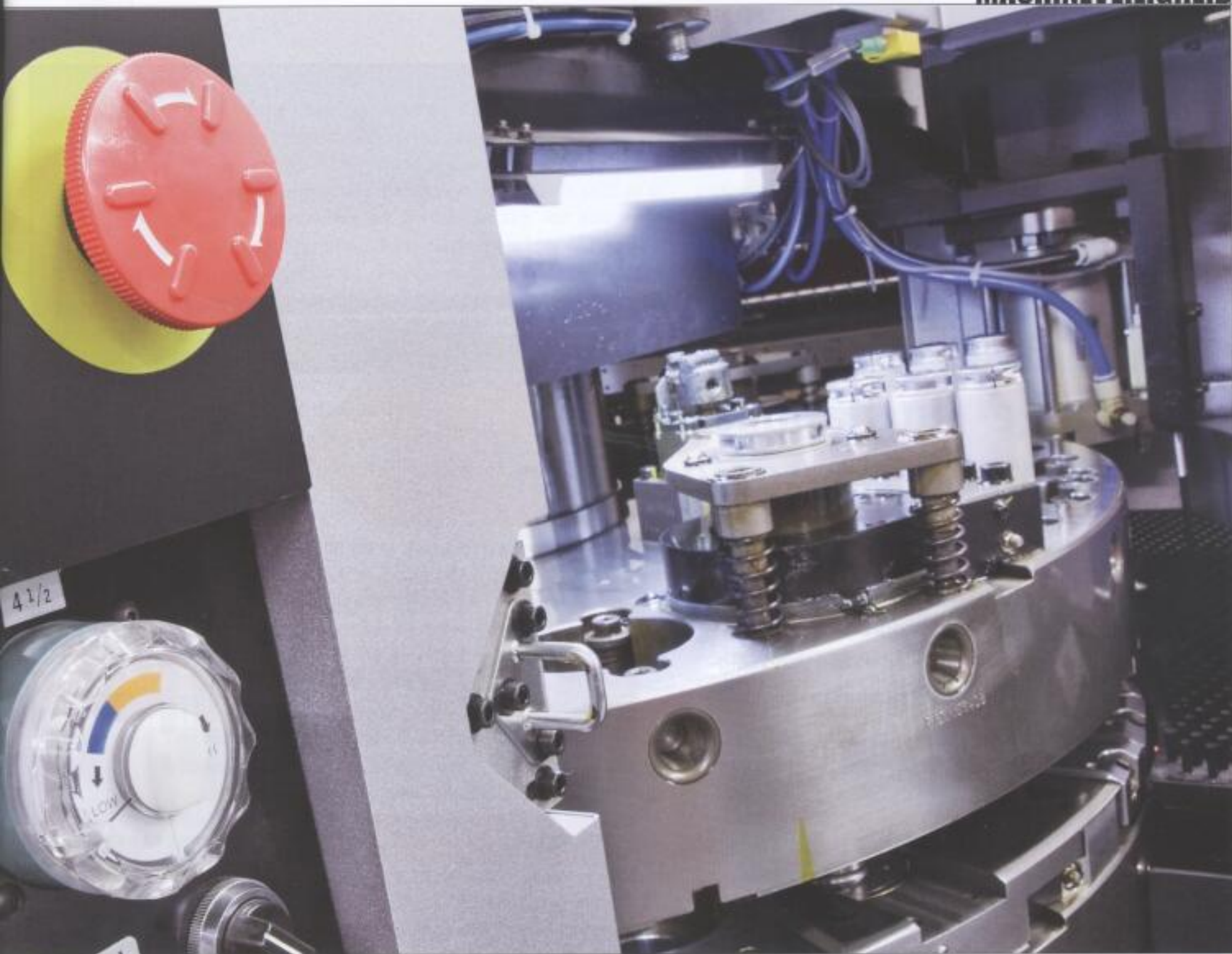
Mr. Michael Gerrits van Van Diepen Van der Kroef (VDVDK) trapt de bijeenkomst af met een ogenschijnlijk inkoppertje. "Wat als jouw machine voldoet aan de wet, en die van de concurrent op dat punt faalt, maar wel twee keer zoveel produceert?" In zijn praktijk komt hij dit soort vragen geregeld tegen, zegt Gerrits. "Hoe gaan jullie daarmee om?" Tom Verburg, *industrial production specialist* bij Farborough Industrial, bestrijdt dat hier een fundamenteel probleem ligt. Hij verwijst naar Azië en Amerika, waar de normen veel lager liggen. De machines draaien in die contreien niet harder dan in Europa, aldus Verburg. "Harde cijfers heb ik niet, maar in mijn beleving doen de machineparken qua productiesnelheid niet voor elkaar onder. Hooguit zijn de investeringskosten in

landen buiten de EU lager." Bovendien: in Oost-Europa, Amerika en Azië zie je aanzienlijk vaker delen van mensen in een machine verdwijnen, dan in de EU. "Dat dat hier minder voorkomt, is toch een prettige gedachte."

Dat neemt niet weg dat er afnemers zijn die een snellere en goedkopere machine prefereren boven een veilige. Een van de aanwezigen vertelt over een klus in Tsjechië, waarbij een deel van een machine geautomatiseerd moest worden. De manier waarop de klant het uitgevoerd wilde hebben, voldeed niet aan de Machinerichtlijn. Vervolgens is op papier vastgelegd dat de uitvoerder weliswaar de machine heeft aangepast conform de wens van de klant, maar de aanpak sterk heeft afgeraden. Hoe zit dat juridisch? Gerrits is daar klip en klaar

'De allerveiligste machine is onveilig als het personeel rare dingen gaat doen'

over. "Daar maakt een rechter gehakt van. Een werknemer die schade oploopt, kan jou als fabrikant gewoon aanspreken." De verantwoordelijkheid van een opdrachtnemer kan zelfs verder reiken dan het deel waarvoor het contract is opgesteld. In Tsjechië bleek dat ook de rest van de machine



niet voldeed aan de eisen. Dan heb je als ter zake kundige uitvoerder wel een waarschuwingsplicht, zegt Gerrits. "Heb je het niet gemeld aan de opdrachtgever en er vindt een ongeval plaats, dan heb je een probleem. Meld het dus en documenteer dat. Als jouw deel verder conform de richtlijnen is, zal er geen vervolging plaatsvinden. Zo dek je jezelf goed in."

Risicoanalyse

Een van de aanwezigen werpt een prangende vraag op. "Je hebt een nieuwe machine in gedachten. Hoe weet je nou welke CE-richtlijnen op jouw product van toepassing zijn?" Uit het antwoord van Erwann van Eyk, ontwerper in de levensmiddelenindustrie bij Cadmes, valt op te maken dat het een kwestie van gezond verstand lijkt. "Het gaat erom te voorkomen dat mensen ergens hun hand in kunnen steken. Daar houd je bij het construeren rekening mee." Maar kun je dan niet wetgeving over het hoofd zien? Hoe pak je dat aan? Drost licht toe: "Een installatie wordt ontworpen met een doel. Van daaruit moet onderzocht worden welke regelgeving van toepassing is. De wetgeving rondom producten is wel te vinden, maar men moet hierin de weg weten." Een goed startpunt is volgens Drost: http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/mechanical/index_nl.htm. "De belangrijkste wetgeving is de Machinerichtlijn, maar daarnaast kunnen meerdere richtlijnen van toepassing zijn, zoals de laagspanningsrichtlijn en de richtlijn elektromagnetische compatibili-

teit. Aan de eisen uit deze richtlijnen – een wettelijke verplichting – moet worden voldaan."

Een belangrijk onderdeel in het ontwerpproces is de risicoanalyse. Hierbij moet de fabrikant bepalen welke risico's er aan het product kleven en hoe hij deze wil reduceren. Normen, ofwel technische afspraken, kunnen hierbij goed van dienst zijn, aldus Drost. "Een norm mag worden toegepast. Het is dus niet verplicht. Belangrijk is dat een geharmoniseerde norm de fabrikant een vermoeden van overeenstemming met de richtlijn geeft, wat een grote voorsprong is. Dit impliceert immers dat er voldaan kan worden aan de richtlijn en aan de wetgeving. Alle documentatie samen vormt de bewijslast en een groot onderdeel van het op te zetten Technisch Dossier. Ten slotte moet de handleiding worden geschreven en kan de CE-markering worden aangebracht." Hoe ver moet je gaan in het voorspellen van menselijk gedrag? Gerrits licht toe: "Je moet in de eerste plaats het beoogde doel van het product bepalen. Van daaruit ga je scenario's bedenken. Daarbij moet je rekening houden met oneigenlijk gebruik. En dat gaat ver: je moet rekening houden met alle mogelijke gevallen. Bijvoorbeeld: welk publiek kan in de buurt van mijn apparaat komen en gekke dingen gaan doen? De fabrikant is alleen bij apert onjuist of onvoorzichtig gebruik niet aansprakelijk." Gerrits licht dat toe met een concrete casus. Een vijfjarig kind raakte bekneld tussen de onderzijde van de bewegende leuning van de roltrap en de winkelvloer. Als gevolg hiervan liep het kind ernstig en blij-

Wie machines van ver importeert, is volgens de Europese richtlijnen te zien als fabrikant.



▷ vend letsel op. De roltrap voldeed echter perfect aan de Europese geharmoniseerde norm, vastgelegd door een normcommissie die tal van knelgevaaren had beschreven. Maar niet deze specifieke situatie. "Dan zou je denken: als zelfs zo'n knappe normcommissie dat gevaar niet zag, wat kun je dan een fabrikant verwijten? Toch heeft de rechter de fabrikant aansprakelijk gehouden. De omstandigheid dat de roltrap in algemene zin voldeed aan alle van overheidswege vastgestelde veiligheidsvoorschriften, stond volgens de rechtbank niet de aansprakelijkheid in de weg. Dus: dat een mogelijk scenario niet is beschreven in de richtlijnen, is geen reden om te denken dat je de dans ontspringt."

En hoe doe je dat dan als fabrikant, alle mogelijke scenario's bedenken? Drost: "Kijk met de ogen van een klein kind."

Zorgplicht

Interessant is ook de vraag waar de verantwoordelijkheid van de fabrikant ophoudt en die van de werkgever begint. Meestal is die grens niet strak getrokken en is er een gedeelde verantwoordelijkheid. Als een werknemer bijvoorbeeld veiligheidsmaatregelen weet te omzeilen en een ongeluk krijgt, wie is er dan aansprakelijk? De pijlen zullen zich dan vooral op de werkgever richten, zegt Gerrits. Hij licht dat toe met een casus waarbij een dodelijk arbeidsongeval plaatsvond met een nokkenaslijn. "Talloze werknemers wisten dat beveiligingen werden overbrugd. Bij veiligheidsaudits van de interne arbodienst werden de overbruggingen tijdelijk verwijderd, om ze daarna weer aan te brengen. De veiligheidsrapporteur constateerde in enkele gevallen veiligheidsgebreken en maakte daarvan melding bij de werkmeester en de *area manager*. Maar dat leidde niet tot een adequate reactie en dus niet tot herstel van de veiligheid aan de nokkenaslijn. De wetenschap dat de beveiligingen werden overbrugd, kwam uiteindelijk niet terecht bij de juiste personen die daadwerkelijk actie hadden kunnen en moeten ondernemen: de directie. Als dit alles een gevolg is van het ontbreken van een goede veiligheidsstructuur en -bewustzijn binnen de onderneming, dan heeft de werkgever niet de juiste zorg betracht die van hem verwacht mocht worden. Hij schiet dan tekort in zijn zorg-

plicht en zal aansprakelijk worden gehouden."

Werkgevers of eindgebruikers moeten er verder ook op toezien dat het personeel de gebruikershandleidingen doorneemt. Een werknemer moet helder en goed geïnstrueerd worden door een werkgever, aldus Drost. "De aller veiligste machine is onveilig als het personeel rare dingen gaat doen. De fabrikant heeft de plicht een goede handleiding te maken. Maar de instructieplicht ligt bij de eindgebruiker."

Een werkgever heeft ook de plicht om een machine aan te passen als hij 'op een te voorziene manier' onveilig is. Gerrits licht toe. "Als er iets gebeurt wat te verwachten was, is zowel de fabrikant als de werkgever aansprakelijk. Let wel: het gaat hier om zaken die de werkgever met zijn kennisniveau had moeten kunnen voorzien. Gebrek aan intrinsieke machinekennis zal hem over het algemeen niet verweten kunnen worden." Hier ligt wel een adder onder het gras. Een eindgebruiker moet oppassen intrinsieke kennis impliciet te claimen, weet Gerrits. "Als je zware en zeer specifieke eisen stelt aan een machine, dan kan een rechter zeggen dat dit impliceert dat u deskundigheid bezit ten aanzien van de eisen, ergo onderzoek had kunnen verrichten, ergo verantwoordelijk kunt worden gehouden. Terwijl je die kennis misschien niet in huis hebt. Als je die kennis wel hebt, dan kun je best alle eisen stellen aan een machine die je maar wilt, mits je je realiseert dat je mogelijk verantwoordelijk kunt worden gehouden."

Eindgebruikers moeten ook alert zijn als het gaat om de import van machines buiten de EU. Wie van ver importeert, is volgens de Europese richtlijnen te zien als fabrikant. Dat betekent dat de importeur verplicht is te controleren of een CE-markering is aangebracht en of het product voldoet aan de (veiligheids)eisen die gelden in Europa. Maar de kennis daarvoor heeft hij meestal niet in huis, zegt Verburg. "Wij maken op dat gebied veel ellende mee. Amerikaanse engineers, bijvoorbeeld, zijn best van goede wil. Ze doen hun best om een machine geschikt te maken voor de Europese markt, maar ze ontberen vaak de kennis om de richtlijnen goed toe te passen." Als het dan misgaat in Europa, is de importeur de klos. ◁

De fabrikant van een machine is alleen bij apert onjuist of onvoorzichtig gebruik niet aansprakelijk.

